

*Насиров Т.*

**АПРЕЛЬ РЕВОЛЮЦИЯСЫ ЖАНА АНДАН КИЙИНКИ  
КОНСТИТУЦИЯЛЫК РЕФОРМАЛАР**

*Насиров Т.*

**АПРЕЛЬСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ И ПОСЛЕДУЮЩИЕ  
КОНСТИТУЦИОННЫЕ РЕФОРМЫ**

*T. Nasirov*

**THE APRIL REVOLUTION AND SUBSEQUENT  
CONSTITUTIONAL REFORM**

УДК: 941.1/342 (575.2)

*Макалада элдик революциялар элдин эсинде сактала тургандыгы жана Кыргызстандын конституциялык өнүгүүсүнүн, башкача айтканда конституциялык реформанын 8-чи жана 9-чу этаптары жөнүндө айтылган.*

**Негизги сөздөр:** демократиялык коом, революция, Убактылуу Өкмөт, конституциялык реформа, референдум, мыйзам, мамлекеттик башкаруу.

*В статье рассматриваются народные революции, которые должны сохраниться в памяти народа и конституционное развитие Кыргызстана, другими словами речь пойдет о 8 и 9 этапах конституционной реформы.*

**Ключевые слова:** демократическое общество, революция, Временное Правительство, конституционная реформа, референдум, закон, государственное управление.

*The article deals with the national revolutions, which should be preserved in the memory of the people and the constitutional development of Kyrgyzstan, in other words, it will focus on 8 and 9 stages of constitutional reform.*

**Key words:** democratic society, revolution, Provisional Government, constitutional reform, referendum, law, public administration.

Бүгүнкү биз өткөрүп жаткан иш-чара учурдун талабына дал келет, анткени 2016-жылы 4-апрелде Президенттин «Аксы окуяларынын, Март жана Апрель революцияларынын атын түбөлүккө калтыруу жөнүндө» Жарлыгы чыккан. Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги жогоруда аталган революцияларга арналган иш-чараларын даярдоо, аны өткөрүү тууралуу маселе коюуда.

Бул тегерек столдун максаты саясий мааниге ээ болгон Аксы окуясынын 15 жылдыгы, Март жана Апрель элдик революцияларынын маани-маңызын, кыргыз мамлекетинин келечеги үчүн ээлеген тарыхый-саясий жана укуктук орду тууралуу сөз кылып талкуулап, ага тарыхый-укуктук баа берилишинде турат.

Менден мурда баяндама жасаган агайлар Аксы окуясы менен Март революциясына, алардын натыйжаларына кеңири токтолушту. Ошондуктан сөз учугун Апрель революциясына буралы. Ошол мезгилде өлкөдө үй-бүлөлүк, кландык система биротоло орноп, адилетсиздик, коррупция ж.б. терс көрүнүштөр өкүм сүрүп, коомдук кыжырдануу жогорку чегине жеткен. Апрель революциясы тобокелчиликти талап

кылган учур эле - эл жапырт көтөрүлдү, тобокелчиликке барды.

Кыргызстан элинин эркин жана адилет демократиялык коомду куруу үчүн күрөшүнүн унутулгус бактары - 2002-жылдын 17-марты, 2005-жылдын 24-марты жана 2010-жылдын 7-апрелиндеги элдик революциялар экендиги талашсыз, анткени бир жолдун үч ашуусу, бир күрөштүн, бир кармаштын үч эң маанилүү күндөрү экенин унутпашыбыз абзел.

«Элдик революциялар – элдин эсинде сакталат» деп бекер айтылбаптыр. Профессор Акылбек Усупбаев «7-апрелде 18 саат операция жасагам» деп эскерет.

Ошол 7-апрелде ооруканаларда иштеп жатышкан дарыгерлер «Жарадарларды жеткирип коюп эле, «Аянтка кеттик!» деп кайра чуркап кетип жатышты. Окко карай жалтанбай чуркаган кыргыздарды ошондо көрдүк» - деп таңданышканын жашырышкан жок.

Коомдук кыжырдануунун натыйжасында көтөрүлгөн эл үй-бүлөлүк, кландык системаны талкалап жеңишке жетишти. Бирок, жеңиш өтө кымбатка турду, себеби жүзгө жакын жарандарыбыз курман болушту, миңден ашык адам жаракат алышты. Ошол курман болгондордун арасында менин неберем Насиров Аскат Мырзабаевич (бир тууган иним Насиров Мырзабайдын чоң уулу) да бар. «Ал 32 жашында Ак үйдүн алдында атылды».

7-апрелдеги элдик революциянын жүрүшүндө мурдагы саясий режим кулады да бийлик Убактылуу Өкмөттүн колуна өттү, алар өлкөнү башкаруу үчүн бардык жоопкерчиликти өздөрүнө алышты. Ошентип Кыргызстанда саясий түзүлүштүн реформаларын даярдоо процесси башталды. Өлкөдө Конституциянын жаңы тексттин кабыл алуу жана анык демократиялык мамлекеттик түзүлүштү орнотуу үчүн өтө сейрек болчу (уникальный) мүмкүнчүлүк пайда болду. Ушуга байланыштуу Конституциянын жаңы редакциясын даярдоо боюнча жумушчу топ түзүлдү.

XX кылымдын 90-чу жылдарынын башталышынан тартып бүгүнкү күнгө чейин Кыргызстанда өткөрүлгөн конституциялык реформа бир нече этаптарды басып өткөнү белгилүү. Демек, 7-апрелдеги элдик революциянын жеңиши конституциялык реформанын 8-чи этабына өбөлгө түздү.

Кыргызстандын конституциялык өнүгүүсүнүн 8-этабы 2010-жылдын 27-июнундагы референдумда

туура деп табылып, Кыргыз Республикасынын абдан жаңы Конституциясынын кабыл алынышы салтанаттык менен белгиленди. Ошондой эле конституциялык реформалоонун бул этабы саясий өзгөрүүлөр, Апрель революциясы, бийликтин алмашуусу жана Кыргыз Республикасында саясий багыттын өзгөрүшү менен да салтанаттуу даңазаланды.

Мамлекеттик башкаруу системасын, бийликтин элге кызмат кылуусун, авторитаризмди жана үй-бүлөлүк-кландык башкарууну кыйратуу жөнүндө эң негиздүү өзгөртүүгө багытталган жаңы Конституциянын долбоорун бүткүл элдик талкууга Убактылуу Өкмөт сунуш кылды, так ошол долбоор референдумда Кыргызстандын шайлоочуларынын 1.777.339 же 90,55% добуштарына ээ болду, ушуну менен 8-чи этап аяктады.

Ал эми арадан 6 жыл өткөндөн кийин конституциялык реформанын 9-чу этабы болуп өттү. 2010-жылы кабыл алынган Баш мыйзам чыныгы демократиялуу жана прогрессивдүү жоболор аркылуу күчөтүлгөн болчу, алар мурдатан ишеничтүү таяныч болуп келген нормаларга шайкеш келтирилген эле. Бирок ал Конституцияда кемчилдиктер, жетишбестиктер орун алып, анын айрым жоболору коомдо талаш туудургандыктан саясий күчтөр Баш мыйзам-

га түзөтүүлөрдү киргизүү зарылдыгын айтып чыгышты.

Ошентип 2016-жылдын 11-декабрында Кыргыз Республикасынын референдуму менен кабыл алынган «КРнын Конституциясына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» Мыйзамга КР Президенти А.Атамбаев 28-декабрда кол койду. Ал 2016-жылы 30-декабрда «Эркин Тоо» газетасында жарыяланды. 2017-жылы 15-январдан баштап жаңы мыйзам иштей баштады.

Мисалы: Ушул мыйзамга негизденип Чүй областык соту 24-январда Азимжан Аскараровго карата Базар-Коргон райондук сотунун чечимин күчүндө калтырып, аны өмүр бою абакта калтыруу бүтүмүн чыгарды.

**Адабияттар:**

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы. - Б., 2010.
2. КР Президентинин «Аксы окуяларынын, Март жана Апрель революцияларынын атын түбөлүккө калтыруу жөнүндө» Жарлыгы. - Бишкек, 2016-ж., 4-апрель.
3. Кыргыз туу газетасы, №26, 2016-ж., 5-апрель.
4. Де-факто газетасы, №3, 2017-ж., 27-январь.
5. Сатыгул кызы Надира. Кыргызстандын Конституциясына өзгөртүүлөрдүн, оңдоолордун негизги маани-маңызы. - Бишкек, 2016.

**Рецензент: д.и.н., профессор Абыгов Б.К.**